

На нашу думку, поняття технократичного мислення також нерозривно пов'язано з рівнем загальної культури населення. У будь-якому випадку світогляд походить від загальних цінностей людини, від культури як в цілому суспільства, так і конкретної людини. Отже, для переведення технократичного мислення у більш гуманістичне русло, на нашу думку, треба підвищувати культурну самосвідомість людства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Миронов А.В. Технократизм – вектор развития глобализации. – М.: МАКС Пресс, 2009. – 132 с.
2. Бэкон Ф. Новый органон // Антология мировой философии. – М., 1970. – С. 194.
3. <http://itsidea.ru/page/tehnokraticeskoe-myshlenie>
4. Хайдеггер М. Отрешенность // Разговор на проселочной дороге: Сб.: Пер. с нем. – М.: Высш. шк., 1991. – 192 с.
5. Ортега-и-Гассет, Х. Размышления о технике / Х. Ортега-и-Гассет // Вопросы философии. – 1993. – № 10. – С. 32-68.
6. Толстоухов А.В. Когнітивні підвалини глобалізації / А.В. Толстоухов, І.Г. Парапан // Практична філософія. – № 3. – 2003. – С. 3-10.
7. Ряба О.І., Дивульська Т.В., Шевчук Н.В. Екологічний аспект економічної глобалізації / О.І. Ряба, Т.В. Дивульська, Н.В. Шевчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 3. – С. 40-44.
8. http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_4/Shkodkina_411.htm
9. Гьосле Вікторіо. Практична філософія в сучасному світі. / Пер. з нім., примітки та післямова Анастасія Єрмоленка. – К.: Лібра, 2003. – 248.
10. <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
11. Крапивенский С.Э. Социальная философия. – Волгоград: Комитет по печати, 1996. – 472 с.
12. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії [Текст] / С.Б. Кримський. – К.: Вид. Дім КМА, 2008. – 367 с.
13. Додонова В.І. Постнекласичний дискурс соціальної раціональності: Монографія / В.І. Додонова; ДонНУ. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2011. – 345 с.

УДК 343.1

ДОМАШНІЙ АРЕШТ У СИСТЕМІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

К.О. Красюк, О.О. Левендаренко

Резюме. У даній статті досліджено домашній арешт як запобіжний захід за новим КПК України. Проаналізовано зарубіжний досвід регулювання питання його застосування. Внесено пропозиції щодо вдосконалення інституту домашнього арешту з урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: запобіжні заходи, домашній арешт, контроль за виконанням, заборона залишати житло.

Завданнями кримінального судочинства України є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності, а жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений. Реалізацію цих завдань покладено законом на органи досудового розслідування, прокурорів та суди, ефективність діяльності яких забезпечується, передусім, законним та обґрунтованим застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження та їх компонента – запобіжних заходів.

Питанням щодо запобіжних заходів в кримінальному процесі приділяли увагу багато дослідників у сфері кримінального судочинства. Окремі питання було висвітлено в дослідженнях К.Г. Горелкіної, Т.В. Данченка, А.В. Захарко, О.М. Коріняк, Г.Я. Мацьківа, М.Г. Шавкуна, А.Я. Хитрої та інших. Але у зв'язку з прийняттям нового

КПК та необхідністю вдосконаленням слідчо-судової практики є доцільним додаткове наукове обґрунтування застосування запобіжних заходів, регламентації процесуального порядку їх обрання.

Взагалі новим для кримінального процесу України є запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. У своїх роботах такому запобіжному заходу приділяли увагу російські та українські науковці М.Л. Бажмін, С.І. Данилова, Ю.В. Котнюк, О.П. Кучинська, М.Н. Петренко, Л.К. Трунова, О.І. Цоколова та інші. Але повного та детального аналізу у роботах названих вчених не було зроблено. Тому вважається за потрібне більше детально проаналізувати цей інститут кримінально-процесуального права та виробити рекомендації для його застосування.

Метою цієї статі є аналіз домашнього арешту в системі запобіжних заходів та внесення рекомендацій до його застосування з урахуванням зарубіжного досвіду.

За своєю правовою природою запобіжні заходи є примусовими засобами, що застосовуються до особи тоді, коли вона ще не визнана винною у вчиненні злочину. Саме ця особливість покладає на прокурора, органи досудового розслідування та суду відповідальність за правильний вибір запобіжного заходу у кожній конкретній ситуації [1, с. 7]. Таким чином, неправильний вибір запобіжного заходу може призвести до значного звуження конституційних та інших прав і свобод особи.

Взагалі, у науці існує декілька визначень запобіжних заходів. Так, В.М. Тертишник зазначає, що це засоби процесуального примусу, які обмежують свободу пересування обвинуваченого (підозрюваного) [2, с. 656]. У науково-практичному коментарі до кримінально-процесуального кодексу України за загальною редакцією В.Т. Маляренка та Ю.П. Аленіна зазначено, що запобіжні заходи – це різновид попереджувальних заходів кримінально-процесуального примусу, що полягають в обмеженні конституційних прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та засудженого [3, с. 379].

Інші автори вказують на те, що державний примус здійснюється шляхом обмеження або позбавлення тих чи інших прав та свобод [4, с. 37].

Враховуючи всі вище зазначені визначення вбачається можливим погодитися із визначенням, яке надає Д.А. Чухраєв [5, с. 228], змінивши лише перелік органів, які можуть застосовувати такі заходи відповідно до нового КПК [6]. Тобто, запобіжні заходи – це такі заходи кримінально-процесуального примусу, які застосовуються уповноваженими державними органами (органами досудового розслідування, прокурором, слідчим суддею та судом) до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого у вигляді встановленого законом психологічного впливу на них або обмеження деяких їх конституційних та інших прав і свобод із метою запобігти спробам ухилитися від досудового розслідування або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень.

Що ж до системи запобіжних заходів, то у ст. 176 КПК надано їх виключний перелік: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, тримання під вартою, домашній арешт. Перші чотири запобіжні заходи і раніше існували в українському законодавстві, тому одразу перейдемо до розгляду новели КПК – домашнього арешту.

Як запобіжний захід домашній арешт існував у Росії ще з часів Статуту кримінального судочинства 1864 р. В КПК УРСР до 1960 р. теж була норма, яка передбачала його застосування. Проте в КПК України 1960 р. даний запобіжний захід не ввійшов [7, с. 17].

Слід також зазначити, що такий запобіжний захід наявний у законодавстві таких держав, як Білорусія, Казахстан, Латвія, Литва, Німеччина, Росія, Швеція тощо.

Суть зазначеного запобіжного заходу полягає в тому, що у разі його обрання до «заарештованого» застосовуються такі види обмежень:

1. Заборона виходу з житла – повністю чи у певно визначений час.
2. Заборона телефонних переговорів, відправлення кореспонденції та використання засобів зв'язку.
3. Заборона спілкування з певним колом осіб та прийому кого б то не було у себе вдома.
4. Застосування електронних засобів контролю та покладення обов'язку завжди мати при собі ці засоби і забезпечувати їх роботу.
5. Покладення обов'язку відповідати на контрольні телефонні дзвінки чи інші сигнали контролю, телефонувати чи особисто з'являтися у визначений час до органів міліції чи інших органів, що здійснюють нагляд за поведінкою обвинуваченого.
6. Встановлення спостереження за обвинуваченим чи його житлом, а також охорона його житла чи відведеного йому для житла приміщення.
7. Інші подібні заходи, які забезпечують певну поведінку і не сувору ізоляцію від суспільства [7, с. 18].

Проте, відповідно до ст. 181 нового КПК України домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Можна побачити, що український законодавець передбачає застосування лише одного обов'язку – заборони залишати житло.

КПК Російської Федерації ж передбачений більш широкий перелік таких обов'язків, а саме, заборона і (або) обмеження:

- 1) виходу за межі житлового приміщення, в якому підозрюваний, обвинувачений проживає;
- 2) спілкування з певними особами;
- 3) відправлення та одержання поштово-телеграфних відправлень;
- 4) використання засобів зв'язку та інформаційно-телекомунікаційної мережі «Інтернет» [8].

За КПК Казахстану заарештованому може бути заборонено спілкування з певними особами, отримання та відправлення кореспонденції, ведення переговорів з використанням будь-яких засобів зв'язку, а також встановлені обмеження виходу з житла. Місце проживання арештованого може охоронятися. За його поведінкою при необхідності встановлюється нагляд [9].

Відповідно до КПК Білорусії домашній арешт може супроводжуватися такими заходами, застосовуваними як окремо, так і в допустимій сукупності:

- 1) забороною виходу з житла повністю або в певний час;
- 2) забороною телефонних переговорів, відправлення кореспонденції та використання засобів зв'язку, за винятком випадків, передбачених пунктом 5 частини цієї статті;
- 3) забороною спілкуватися з певними особами і приймати кого б то не було у себе;
- 4) застосуванням електронних засобів контролю та покладенням обов'язку носити при собі ці засоби і обслуговувати їх роботу;
- 5) покладенням обов'язку відповідати на контрольні телефонні дзвінки або інші сигнали контролю, дзвонити по телефону або особисто з'являтися в певний час в орган дізнання або інший орган, що здійснює нагляд за поведінкою підозрюваного або обвинуваченого;
- 6) встановленням спостереження за підозрюваним або обвинуваченим чи його житлом, а також охороною його житла або відведеного йому в житлі приміщення;
- 7) іншими подібними заходами, що забезпечують належну поведінку та ізоляцію підозрюваного, обвинуваченого від суспільства [10].

КПК Литви передбачає, що домашній арешт полягає у забороні підозрюваним залишати місце проживання, відвідувати громадські місця та спілкуватися з окремими особами [11].

Таким чином, в КПК України закріпили лише одне з обмежень, яке може застосовуватися у межах домашнього арешту, що значно зменшує можливість суду обрати необхідний для підозрюваного, обвинуваченого запобіжний захід.

Домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу внутрішніх справ за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. Тобто, нагляд за додержанням заборони залишати житло покладено на працівників органів внутрішніх справ.

О.П. Кучинська ж зазначає, що наглядати за особами, до яких застосовано домашній арешт, повинні співробітники державної виконавчої служби України. Саме їх необхідно наділити такими функціями, чітко розробити і закріпити їх права та обов'язки в українському законодавстві шляхом внесення до нього відповідних доповнень і змін. В структурі державної виконавчої служби необхідно створити спеціальні підрозділи, які б здійснювали контроль за виконанням цього запобіжного заходу [7, с. 18].

Але з такою думкою важко погодитися. По-перше, сукупний строк дії ухвали про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати шести місяців і виконання такої ухвали державними виконавцями в короткий термін вбачається неможливим. По-друге, ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення, тому ефективніше буде доручити контроль за її виконанням органам внутрішніх справ, а не затягувати процес та передавати такі ухвали до органів Державної виконавчої служби.

Працівники органу внутрішніх справ з метою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, мають право з'являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених на неї зобов'язань, використовувати електронні засоби контролю.

Відповідно до ст. 195 нового КПК застосування електронних засобів контролю полягає у закріпленні на тілі підозрюваного, обвинуваченого пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати його місцезнаходження. Такий пристрій має бути захищений від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю та сигналізувати про спроби особи здійснити такі дії.

Введення запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту є прогресивною новелою КПК, проте вже зараз виникають питання щодо його реалізації на практиці. Так, треба погодитися з Є.В. Солодко в тому, що не зрозуміло яким чином підозрюваний або обвинувачений повинен собі купувати продукти або ліки [12, с. 52]. Не важко уявити ситуацію, коли така особа буде проживати одна та через заборону залишати житло не зможе забезпечити собі гідне існування.

Також виникає питання щодо застосування електронних браслетів, за допомогою яких буде фіксуватися місце перебування підозрюваного, обвинуваченого. Чи буде відповідати професійна підготовка слідчих і правоохоронних органів для забезпечення обслуговування таких електронних засобів контролю.

Отже, введення домашнього арешту є прогресивною новелою КПК, проте його ефективність буде перевірена практикою. На даний момент можна побачити лише один з обов'язків, який може бути застосований до особи у межах домашнього арешту, відповідно до кримінально-процесуального законодавства України. Такий підхід законодавця значно звужує вибір суду при виборі запобіжного заходу. Тому вважається за потрібне врахувати зарубіжний досвід регулювання даного питання та встановити більш повний перелік обов'язків у межах домашнього арешту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коріняк О.М. Правове розуміння та сутність поняття «запобіжні заходи» у кримінальному судочинстві України / О. М. Коріняк // Підприємство, господарство та право. – 2011. – № 4. – С. 7–9.
2. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: підручник / В. М. Тертишник. – К.: А.С.К., 2003. – 1120 с.
3. Уголовно-процесуальный кодекс Украины: научно-практический комментарий / под общей редакцией В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. – Х.: ООО «Одиссей», 2003. – 960 с.
4. Трунов И.Л. Меры пресечения в уголовном процессе / И. Л. Трунов, Л. К. Трунова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 356 с.
5. Чухраєв Д.А. Поняття та класифікація запобіжних заходів / Д. А. Чухраєв // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 4. – С. 226–230.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651–VI // Голос України. – 2012. – № 90–91.
7. Кучинська О.П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві / О. П. Кучинська // Адвокат. – 2010. – № 7. – С. 17–19.
8. Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации : федеральный закон от 18.12.2001 № 174–ФЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/upkrf/>
9. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Казахстан : кодекс Республики Казахстан от 13.12.1997 № 206–І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00147&ogl=all>
10. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Беларусь : закон Республики Беларусь от 16.07.1999 № 295–3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.kulichki.com/vip/upk/00000001.htm>
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso nuostatų 15.04.2008 № 785–IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=319053
12. Солодко Є.В. Відгук про новий Кримінальний процесуальний кодекс / Є. В. Солодко // Громадська думка про правотворення. – 2012. – № 3 (21). – С. 52.

УДК 343.13

ПРОЦЕСУАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ СЛІДЧОГО

Ю.О. Кучерява, О.О. Левендаренко

Резюме. В роботі розглянуто основні питання щодо вдосконалення процесуальної самостійності слідчого відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України. Запропоновано шляхи удосконалення діяльності слідчого як передумови вирішення проблеми встановлення істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі.

Ключові слова: процесуальна самостійність слідчого, прокурор, кримінальна відповідальність, підпорядкування, соціально-правові гарантії.

14 травня 2012 року Президент України підписав новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), прийнятий Верховною Радою 13 квітня 2012 року, яким, зокрема, встановлюються нові процесуальні «гарантії» діяльності слідчого, що обумовлює актуальність дослідження, оскільки слідчий є однією з центральних фігур кримінального провадження та центральною фігурою досудового слідства.

Окремі питання, що стосуються гарантій процесуальної самостійності слідчого, досліджувалися в роботах вчених-юристів, а саме: О.В. Бауліна, В.А. Буднікова, О.О. Власова, Е.І. Вороніна, І.Д. Гончарова, А.П. Гуляєва, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, Н.С. Карпова, А.О. Клейна, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, О.А. Солдатенко, В.В. Шимановського та інших. Однак, прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України зумовило виникнення окремих питань як теоретичного, так і практичного характеру, які ще не підлягали всебічному і повному з'ясуванню та вирішенню.

Процесуальна самостійність слідчого виявляється у можливості, згідно з чинним законодавством, самостійно, за особистим внутрішнім переконанням, проводити усі